

Östbuletinen

Nr. 1, april 2008, årgång 12

ICCEES: RAPPORT OM KONGRESSFÖRBEREDELSENA – GORBATJOV HAR SAGT JA! <i>Disa Håstad, Petter Stålenheim</i>	3
KONSTRUKTIONEN AV MAKTSYSTEMET EFTER PUTIN <i>Leonid Sedov</i>	4
GASKOLVEN ELLER SLUTET PÅ NYENSKANS <i>Barbara Lönnqvist</i>	6
NEO-EURASIANISMEN OCH DEN KONSERVATIVA REVOLUTIONEN <i>Maria Engström</i>	7
VEM ÄR FÅNGEN I KAVKASUS? OM EN NOVELL AV VLADIMIR MAKANIN <i>Kerstin Olofsson</i>	12
RECENSION:	
BRÄNNPUNKTER ÖST. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I DE FORNA SOVJETREPUBLICERNA (RED. S. UGGLA) <i>Anki Wetterhall</i>	15

*Sällskapet för studier av Ryssland,
Central- och Östeuropa samt
Centralasien*

Rapport om kongressförberedelserna –

Gorbatjov har sagt ja!

Disa Håstad och Petter Stålenheim

Först en ytterst glädjande nyhet: Michail Gorbatjov som inbjudits till VIII ICCEES-kongressen sommaren 2010 har tackat ja att komma och hålla inledningstalet. Vi hoppas att han också vill stå till förfogande till en offentlig frågestund med kända journalister (Elisabeth Hedborg har lovat ställa upp) och delge oss mer om hur han tänkte när han genomförde perestrojkan. Så först och främst hoppas vi förstås att han som 79-åring ska vara vid så god hälsa att han kan komma.

Vi har nu skrivit avtal med en professionell kongressbyrå, MCI (fd Sto-Con), som ska stå för den administrativa delen av kongressen. Dit hör anmälningar, hotell, kongressavgifter, och kringarrangemang., men framför allt att hantera alla abstracts som kommer in och sammanställa dem i en bok inför kongressen. MCI har lovat ta på sig hela den eventuella ekonomiska förlusten om vi bara får utfästelser om bidrag på 2 miljoner SEK före utgången av december.

För detta ändamål har ett brev utgått till förhoppningsfulla donatorer, undertecknade av ambassadörerna Örjan Berner och Sven Hirdman, Nobeldirektör Michael Sohlman samt självklart vår ordförande Irina Sandomirskaja, som från och med påskveckan är svensk medborgare (grattis!).

MCI har iordningsställt ett sponsorpaket, där företag kan satsa valfritt 200 000 eller 100 000 SEK, och får då mer eller mindre exponering på vår kongress. Vi hoppas detta ska fungera. Vi tar gärna emot tips från medlemmarna om lämpliga donatorer

(vi har skrivit till de självklara företagen, från Alfa Laval till Vostok Nafta). Vi kommer att bearbeta donatorer hårt under våren. Vi ska också senare skriva ansökningar till olika forskningsstiftelser, när deras ansökningstid är inne.

Under våren kommer vi också att rekrytera en generalsekreterare som ska hålla i administrationen av kongressen. Kravprofil - god administratör, förmåga att improvisera, god stilist på engelska och svenska, goda kunskaper i ryska. Östersjöstiftelsen har anslagit pengar och förhoppningen är att vi ska ha hittat personen till sommaren så att hon/han kan börja arbeta till hösten, dock troligen först på halvtid.

Ett upprop om kongressen (Call for Papers) kommer inom kort att gå ut till våra systerorganisationer i ICCEES (alltså de akademiska organisationerna för vår disciplin i de länder som hittills har deltagit i kongresserna). På grundval av inkomna förslag - med deadline någon gång under 2009 - kommer en akademisk kommitté sedan att bedöma om propåerna kommer att hålla godtagbar vetenskaplig kvalitet.

Denna vetenskapliga styrgrupp tillsätts till sommaren. Sällskapets styrelse arbetar med att försöka få fram namn på svenska forskare som kan ingå där. Styrgruppen kommer att sättas samman internationellt, men Sverige kan som värdland räkna med att fylla en del platser.

Vi kunde ju glädja oss åt ett stort intresse för den upptaktskonferens inför ICCEES som hölls den 9 november 2007 på Handelshögskolan i Stockholm. Vi hoppas att ännu fler forskare från svenska universitet skickar in förslag på papers, när inbjudan kommer (det kommer att stå på Ligan), och sätter ihop tankeväckande paneler.

Arbete pågår också för att hitta intressanta personer från hela området till plenarsessionerna, som har något att säga både om temat "Eurasia - Prospects for Wider Cooperation" eller om den pågående integrationen av länder som nyss tillhörde

kommunistssystemet i den rådande marknadsekonomin. Därtill hoppas vi att också kunna få hit andra huvudpersoner förutom Gorbatjov från det historiska skeende som vi just bevittnat - perestrojkan och sovjetssystemets fall i regionen - som kan berätta om sina erfarenheter och ge sin analys.

Koordinatorer för ICCEES-förberedelserna är ovannämnda, nu förstärkta med Rolf Eidem som tar hand om den ekonomiska delen. Vi nås på e-mailadressen: info@iccees2010.se

Konstruktionen av makssystemet efter Putin

Leonid Sedov, historiker och forskare vid Levada Center, Moskva, ett oberoende opinionundersökningsinstitut

I samband med valet av Dmitrij Medvedev till president och Vladimir Putins förväntade förflyttning till posten som premiärminister aktualiseras frågan om en förändring av styrelseformen från presidentstyre till parlamentarism, då funktionen som statsöverhuvud övergår från presidenten till en premiärminister vald av parlamentet. Denna fråga har länge diskuterats av många politiker och statsvetare. Presidenten blir en nominell figur som i likhet med den brittiska drottningen ”härskar men inte styr”. Den reella makten koncentreras i händerna på premiärministern som representerar det parti som fått majoritet i parlamentet.

Opinionsundersökningar visar emellertid att två tredjedelar av befolkningen inte stöder en sådan förändring av styrelseformen, utan föredrar den nuvarande som grundar sig på stark presidentmakt. En av tio tillfrågade är för en överföring av makten till regeringens ordförande och statsduman, och var femte tillfrågad svarar ”vet ej” på denna fråga. En sådan ”brist på respekt” för parlamentet hänger bland

annat samman med att befolkningens flertal inser att det nuvarande maktpartiet inte har självständig legitimitet skild från Putin och att det vann valet bara tack vare hans stöd.

Hur demokratisk en parlamentarisk republik är beror till nio tiondelar på hur demokratiska valen till parlamentet är. Om vallagarna innehåller otillfredsställande bestämmelser (till exempel höjningen av spärren i valet till 7 % för partierna) eller om det är omöjligt att kontrollera lagarnas efterlevnad, så förvandlas demokratin till tomt prat. Också det faktum att bara en av tio ryska medborgare ser partiprogrammet som orsak till Enade Rysslands seger väcker starkt tvivel på att valet var demokratiskt och medvetet. (se tabell)

”Varför segrade Enade Ryssland i valet till statsduman?”

Hade det mest populära valprogrammet	10
Aktivt utnyttjade den ”administrativa resursen”	18
Fick stöd av Vladimir Putin	66
Tveksam, vet ej	6

Mest tveksamma var invånarna i det federala distriktet Sibirien och de som tänkte rösta på Bogdanov. Bland dem som var för presidentstyre angav bara 14 % utnyttjande av den ”administrativa resursen” (mot 18 % i genomsnitt). I denna grupp stödde 88 % i huvudsak Putins åtgärder som president (mot 77 % i genomsnitt) och lika många (89 % mot 81 % i genomsnitt) förklarade sig ha fått ett i huvudsak positivt intryck av Putin.

Man måste säga att i februari inför presidentvalet låg både stödet och det positiva intrycket på mycket hög nivå, vilket avspeglas i nedanstående tabeller:

”Vad gäller Vladimir Putins åtgärder på presidentposten, stöder Ni i huvudsak eller stöder Ni inte dessa åtgärder? Eller vet Ni inte tillräckligt om dem för att säga det ena eller andra?”

Stöder i huvudsak	77
Stöder i huvudsak inte	10
Vet för lite om dem	9
Tveksam	4

”Har Ni fått ett i huvudsak positivt eller negativt intryck av Vladimir Putin? Eller känner Ni inte till honom tillräckligt?”

I huvudsak positivt	81
I huvudsak negativt	9
Känner inte till honom tillräckligt	6
Tveksam	4

Stödet låg på hög nivå (70 % och högre) i mars år 2000 och höll sig kvar där under hela Putins presidentperiod med undantag för åren 2004-2005, då det sjönk till under 60 %, och vintern 2005 under oroligheterna i samband med monetariseringen av de sociala förmånerna, då stödet sjönk till 50 % och 25 % avsaknad av stöd.

Störst stöd hade Putin bland företrädare för den högre medelklassen som röstade på Enade Ryssland. Av åldersgrupperna gav personer i åldern 25-39 år Putin mest stöd.

Att många anhängare av presidentstyre stöder Putin förefaller tämligen logiskt.

Men det är svårare att förklara varför 52 % av anhängarna till parlamentariskt styre (mot 37 % i genomsnitt) anser att Medvedev efter valet till president bör gå in för finansiellt stöd till statsföretagen och jordbruket. Förklaringen är uppenbarligen att kommunistpartiets anhängare och

överhuvudtaget personer med vänsteråsikter är för både parlamentarisk republik och stöd till statsföretagen.

En mindre andel (8 %) av de ryska medborgarna uttalar sig för en överföring av makten till premiärministern och förklarar samtidigt att det är bra att Putin skall tillträda denna post. I denna grupp finns också en stor andel (55 %) personer som vill ge Medvedev uppgiften att stödja den statliga sektorn. De som anger denna uppgift hör oftast till vänsterns högstatusgrupp, såsom de ”röda direktörerna” och andra ämbetsmän ”med röd insida”. För dem är Putin en garanti för en etatistisk kurs, och för detta ändamål behöver hans befogenheter som premiärminister utvidgas.

Typisk för denna kategori är också en delvis oppositionell, delvis storrysk syn på relationen mellan folket och makten, enligt vilken makten och folket har olika intressen men i svåra stunder av omvälvningar och yttre hot förenas i en gemensam kraftansträngning. Denna åsikt omfattas av 42 % av befolkningen (och av 57 % i den grupp som vill se Putin som premiärminister med utvidgade befogenheter). Frågan är följande:

”Med tanke på Ryssland hela historia, vad kan Ni säga om relationen mellan makten och folket i vårt land?”

Oftast har makten och folket varit enade i sina målsättningar och intressen	11
På det hela taget har makten och folket olika intressen, men i svåra stunder av omvälvningar och yttre hot förenas de i en gemensam kraftansträngning	42

Även under de svåraste tiderna lever makten ett särskilt liv skilt från folket	28
Makten och folket står alltid i motsättning till varandra	8
Tveksam, vet ej	11

Omdömena om i vilken riktning landet rör sig går hand i hand med positiv inställning till Putin. Sålunda svarar 70 % av dem som vill bevara den nuvarande styrelseformen att utvecklingen går åt rätt håll (mot 61 % i genomsnitt).

Högstatusgrupper ser mest optimistiskt på det aktuella läget och landets framtidsutsikter. Se hur svaren på nedanstående fråga fördelas mellan olika sociala skikt:

”Går utvecklingen i landet åt rätt håll eller inte?”

	Medel- värde	Hög medel- klass	Medel- medel- klass	Lågme- delklass	Låg hela samhället
Rätt håll	61	77	67	59	44
Fel väg	24	20	22	23	34

77 % av Medvedevs väljare utgjordes av personer som ansåg att landet rörde sig i rätt riktning.

Översättning av Kerstin Olofsson

Gaskolven eller slutet på Nyenskans

Barbara Lönnqvist professor i ryska vid Åbo Akademi

Alla som besöker Petersburg förundras över stadens låga horisontlinje. Nevan breder ut sitt stora vatten och över floden

kan vi följa himlens alla skiftningar obrutna. Endast två gyllene spiror bryter strandlinjen – Amiralitetet och Peter-Paulsfästningen. Att stadens centrum bevarats så orört har sin historia. När bolsjevikerna beslöt flytta huvudstaden till Moskva, glömdes Petersburg bort och fick förfalla. Det liv som en gång levts i byggnaderna fanns inte längre. I släkten Sjeremetievs 1700-talspalats installerade sig t.ex. Forskningsinstitutet för Arktis och Antarktis. Flickskolan Smolnyj hade redan i augusti 1917 intagits av bolsjevikernas centralkommitté, senare övergick huset till Leningrads stadssovjet. Rummen var spatiösa, ingenting nytt byggdes.

Så har också stadscentrum förts in i UNESCO:s kulturarv och man har trott att det vilar tryggt där. Men nu har en “stadens son” blivit härskare i Kreml och som andra härskare vill han lämna efter sig ett minnesmärke. På Nevans strand, mitt emot Smolnyj-komplexet från 1700-talet, planeras “Ochta-city”, som inbegriper en 400 meter hög byggnad i glas och betong, i folkmun redan kallad

“majskolven”. Där skall bolaget Gazprom husera. Arkitekter och andra som värnar om staden är rasande. Detta torn skulle dominera hela stadsbilden och förstöra stadens specifika utseende. Och varför måste gasmonopolet hålla

till mitt i staden? Är det Vinterpalatset som skall bräckas? Av tradition – en regel som går tillbaka till tiden före revolutionen – skall ingen byggnad vara högre än tsarpalatset.

Chefen för Stiftelsen Rädda Petersburg, Aleksandr Margolis, fruktar att om denna tradition bryts kommer andra “kolvar” att snart växa upp. Bekymrad är också arkeologen Pjotr Sorokin som just nu leder utgrävningar på platsen. Där låg nämligen svenska Nyenskans och Sorokins arkeologer har redan funnit svenska mynt, kritpipor och andra intressanta föremål. Nu befärar Sorokin att Gazprom skall skynda på bygget och då försvinner allt i det 20

meter djupa hål som skall grävas för bygget. Han fruktar också att det historiska museum ("Nyenskans") som finns sedan 2003 inte längre skall få någon plats i gasmonopolets skugga. Det minner ju om att "en gång bodde här andra".

Neo-urasianismen och den Konservativa revolutionen

Maria Engström, fil.dr, Slaviska institutionen, Stockholms universitet, men@slav.su.se

Min forskning under de senaste två åren har varit koncentrerad på den nykonservativa vågen i det postsovjetiska Ryssland. Nykonservatismen har på 15 år utvecklats från en marginell opposition mot den rådande liberala politiken under 1990-talet till en stark och populär ideologi som finner stöd hos den intellektuella eliten och i maktkretsarna kring president Vladimir Putin. Nykonservatismen fungerar idag på gränsen mellan politik och kultur och det är inte konstigt att de mest framstående nykonservativa ideologerna inte är etablerade politiker utan författare, filosofer, konstnärer, journalister och akademiker.

Alexander Dugin

Den konservativa rörelse som jag studerar mest ingående heter Neo-urasianism. Den är grundad av filosofen och politikern Alexander Dugin. Han är mest berömd i väst som geopolitiker och författare till boken *Geopolitikens grunder* från 1997, som används i ryska militära akademier som lärobok. Andra böcker där vi kan läsa om Dugins Eurasien-lära är *Eurasiens mysterier* (1989), *Projekt Eurasien* (2004), samt på www.eurasia.com och www.arcto.ru. Dugin är ledare för den internationella Eurasia-rörelsen, som bildades 2002 och numera känd tv-profil, då han har ett eget program *Vechi* på den

ortodoxa tv-kanalen *Spas* (Frälsaren). Han har varit prototypen för mindre trevliga personer i flera nya romaner av de mest kända ryska författarna som Vladimir Sorokin, Dmitrij Bykov och Pavel Krusanov.

Nyligen har han publicerat en ny 784 sidors lärobok som heter *Statskunskap. För nya Rysslands medborgare* (Обществоведение. Для граждан новой России), som är riktad till gymnasieelever och universitetsstudenter samt deras lärare. Boken har diskuterats mycket i Ryssland under det senaste halvåret, vilket förstärkt bidragit till dispyterna angående Rysslands framtid.

En mycket enkel och tydlig version av Dugins doktrin om Ryssland-3, eller Eurasien-Imperiet kan man läsa på rörelsens hemsida:

"Vår idé är det Tredje Ryssland, Ryssland-3. Dagens Ryssland-1 är en blek kopia, en karikatyr på den stat, det samhälle som vi kommer att bygga upp... Det är bitar av ett imperium – utan idé, kraft, energi, gnista. Men även dessa bitar vill den amerikanska fienden lägga under sig. Fienden lägger grunden till Ryssland-2, det orangea Ryssland. Vi är det Tredje Rysslands krigare. Och vi kommer att bygga ett nytt land, Ryssland-3, Ryssland-Eurasien, det stora Eurasien-Imperiet från ocean till ocean".

Hela världshistorien framställs i Dugins böcker som ett ständigt krig mellan två civilisationstyper – den euroasiatiska och den atlantistiska, eller med geopolitiska termer, mellan Landet och Havet. Genom historien har detta krig utspelats mellan Sparta och Aten, Rom och Kartago, idag mellan Eurasien och USA. Amerika med sina försök att skapa en homogen och liberal värld tolkas som Antikrist, kraften som leder mänskligheten till livlöshet, entropi och död. Eurasien är tänkt som ledare i det apokalyptiska kriget mot globalismen, egalitarismen och den monopolära världen.

Trots sin doktrin om den multikulturella och multikonfessionella staten, strävan att etablera en dialog mellan ortodoxa och muslimer, har neo-eurasianismen som ideologi alltså ganska lite att göra med Asien, utan det är ett nytt varv i det gamla välbekanta kulturkonflikten mellan Ryssland och Väst. Skillnaden är att Dugin placerar det kontinentala Europa – Frankrike och Tyskland – på Rysslands sida.

Metapolitik

Dugin kallar sin Eurasien-rörelse en världsåskådningsrörelse (мировоззренческое движение) och genom detta markeras tydligt dess metapolitiska natur. Metapolitiken eller kampen för ”kulturell hegemoni” har med framgång sedan 1980-talet använts i Frankrike och Tyskland av de främsta teoretikerna inom den Nya högern - Alain de Benoist och Pierre Krebs. Alain de Benoist var bland andra med om att starta den betydelsefulla tankesmedjan GRECE. Han har tidigare arbetat som journalist på Le Monde, gett ut ett femtiotal böcker samt blivit belönad av den Franska Akademien. Krebs leder kulturföreningen Thule-Seminar och sitter i direktionen för Kontinent Europa-Stiftelsen.

Konceptet kommer från den italienske politikern och marxistiske filosofen Antonio Gramsci (1891-1937). Gramsci menade att det politiska är desto mer effektivt ju mindre det uppfattas som just politiskt. För att kunna vinna den politiska makten måste man först underminera den rådande kulturella makten och överta den. I denna metapolitiska kamp ingår skapandet av egna former av musik, skönlitterära texter, en egen stil, som ifrågasätter rådande värderingar och föreslår alternativ. Benoist och Krebs har lärt de ryska nykonservativa att man bör försöka nå sina ideologiska mål på ett mer sofistikerat och mindre synligt sätt, inte med direkta politiska uttalanden eller handlingar utan genom indirekta yttranden via litteratur,

konst, tv-program, tidningsdebatt och så vidare. Alain de Benoist har varit i Ryssland ett antal gånger, haft personliga kontakter med Dugin och sponsrat hans tidskrift *Elementen*. Tidskrifter med samma namn och samma profil finns både i Frankrike och Tyskland.

Med tanke på neoeurAsianismens metapolitiska natur är det viktigt, anser jag, att inte begränsa sig till en statsvetenskaplig analys utan att titta närmare på rörelsens filosofi och estetik.

Källor

Dugin hämtar sin inspiration från olika metapolitiska rörelser, men de viktigaste är följande:

1. Den klassiska Eurasien-rörelsen (Nikolaj Trubetskoj, Petr Savitskij, Lev Karsavin mf).
2. Den Konservativa revolutionen (Oswald Spengler (1880-1936), Moeller van den Bruck (1876-1925), Ernst Jünger (1895-1998), Friedrich Georg Jünger (1898-1977), Carl Schmitt (1888-1985), Werner Sombart (1865-1941), Martin Heidegger (1889-1976), Ernst Niekisch (1889-1967).
3. Traditionalismen (René Guenon, Julius Evola)
4. Geopolitiken (Friedrich Ratzel, Halford Mackinder, Alfred Mahan och Karl Haushofer).

Som vi ser har endast den första av källorna ryskt ursprung och de västerländska traditionerna dominerar. Man finner inte någon koppling till det ryska slavofila tankegodset eller hänvisningar till monarkistiska tänkare som Sergej Uvarov eller Konstantin Pobedonostsev.

Trots det spretiga första intrycket finns det en gemensam nämnare och en förankring i tid och rum, nämligen 1920- och 30-talet och Europa. Alla dessa diskurser har uppstått och blomstrat ungefär samtidigt,

mest i Tyskland, Italien och Frankrike och de brukar kallas för *reaktionär modernism*.

Här finns bara plats att studera kopplingen mellan Neo-eurasianismen och ett tyskt ideologiskt fenomen som blomstrade i Weimar republiken – den Konservativa revolutionen.

Den Konservativa revolutionens främsta ideologer var som nämnts ovan Oswald Spengler med flera. (Se Herf, Mohler, Travers och Woods i bibliografin) För bara 10-15 år sedan var begreppet ”Konservativ revolution” helt okänt i Ryssland. Tack vare översättningar och publikationer som Dugin och andra nykonservativa grupper började med på 1990-talet, har nu den här rörelsen blivit en del av den ryska politiska och kulturella diskursen. Sådana koncept som ”total mobilisering” och *Gestalt* (Jünger), *Kulturen versus Civilisationen*”, ”Modernisering utan västernisering” (Spengler); ”Hjälten och köpmannen” (Sombart), ”Vän och fiende” (Schmitt) är idag integrerade i den politiska vokabulären.

Dugins neo-eurasianism är nära bunden till den Konservativa revolutionen både på den ideologiska, stilistiska och även personliga nivån. Han kallar sin rörelse ”den nya Konservativa revolutionen”, och hans mentor Alain de Benoist samarbetade med Armin Mohler som var den förste som skrev en vetenskaplig monografi om den Konservativa revolutionen och som dessutom var Ernst Jüngers sekreterare.

Både den Konservativa revolutionen och Neo-eurasianismen är antikapitalistiska och antiliberala rörelser, som kritiserar den moderna världen, har föreställningar om radikal förnyelse som t.ex. återvändande till det primordiale och ursprungliga, och söker en resakralisering av tillvaron. Båda förespråkar ett samhälle som är präglad av en stark och hierarkisk stat. Politik ses i dessa ideologier som en estetisk handling och makt som en metafysisk egenskap.

Skillnaden mellan den Konservativa revolutionen och Neo-eurasianismen ligger

i behandlingen av den nationella frågan. I Neo-eurasianismen är det nationella underordnat den konfessionella och den statliga sfären. Ryssland är i första hand den ryska staten och i andra hand ryska folket. Detta behandlar Dugin t. ex. i sin bok ”Projekt Evrazija” (2004), där han skriver:

”Ryssarna formades, utvecklades och mognade som nation just inom Imperiet, under heroismen vid dess uppförande, under hjältedåden vid dess försvar, under marscherna för dess utvidgning. Vägran att utföra sin funktion som imperiebyggare betyder slutet för det ryska folkets existens som historisk realitet, som civilisatoriskt fenomen. En sådan vägran är ett nationellt självmord”.

Vad det gäller den stilistiska och estetiska närheten till Konservativa revolutionen så är den påtaglig i den konst som åskådliggör Dugins visioner. Den konstnärliga rörelse som står ideologiskt nära Eurasien-idén är ”den nya akademismen” eller ”den nya klassicismen” som startades i Petersburg av Timur Novikov på 1990-talet. Man kanske skulle kalla denna rörelse för neo-neoklassicism, eftersom den citerar inte enbart den klassicistiska epoken men även den neo-klassicistiska, eller som man oftare säger idag – den totalitära - i dess tyska, italienska och sovjetiska former. Den mest kände konstnären inom ”den nya akademismen” heter Aleksej Beljajev-Gintovt, som är Eurasien-rörelsens officiella stilist sedan 2002.

Neo-neoklassicismerna söker sig tillbaka till myter, arketyper och den gamla konsten, som gestaltade hjältar, krigare och gudar. Den överdrivna medvetenheten om formen i dess klassiska gestalt kan ses som ett svar på den rådande liberala postmodernistiska konstströmningen –konceptualismen - med dess formlöshet och ”skräpestetik” (Kabakov).

FSB

Den mest kända gruppen inom den ryska neo-neoklassicismen heter FSB, vilket i det här fallet betyder ”Fond spokojnogo blagodenstvija” – ”Den lugna välfärdens fond”. I FSB ingår förutom Beliaev-Gintovt, konstnärerna Andrej Molodkin, and Gleb Kosorukov.

Redan i namnet FSB märker vi gruppens konstnärliga grepp: att skrämma och roa, att leka med närhet och avstånd till den totalitära estetiken. Rörelsen är klart postmodernistisk och ironin är tydlig, målet är att göra konstverken så chockerande, tvetydiga och förvirrande som möjligt. Redan 1999 hade FSB en utställning som kallades ”Novonovosibirsk” och som visualiserade huvudstaden i det nya Imperiet. Den bör ligga närmare till Nord polen, i Eurasiens geometriska centrum, någonstans vid Ob-floden. Huvudstaden ska byggas från tomma intet och först och främst ska man resa gigantiska monument av titan: Apollo med raketer i sitt pilkoger, en skyskrapa i form av ett ax och ett gigantiskt kraftverk.

Enligt konstnärerna, är den Stora stilen det enda möjliga när man skapar en utopi, kall, nordisk, skrämmande och hänförande, rationell och suggestiv på samma gång:

”Imperiets essens är den Stora stilen. När vi ser tillbaka syns de viktigaste dragen av det Stora projektet i den ryska och sovjetiska staten – den anonyma viljan, kollektivismen, det självupppoffrande arbetet för framtiden även när man vet att de utannonserade målen inte kan uppnås under ens livstid. Det stora projektet innebär antiindividualism och en dröm. Den Stora stilens grundande koncept är hierarki, kanon och order. Dess drag är användbarhet, stabilitet och skönhet. Apollo är med oss...” (A. Beliaev-Gintovt)

Det som skiljer Neo-urasianismen och dess konst från sina tyska föregångare är den distanserade och kalla blicken på sitt

eget Stora projekt. I ”Novonovosibirsk” visualiseras konflikten mellan energisk entusiasm och inre tvivel i själva materialet: dess stora tavlor är målade med blå kulspetspennor, som man brukar i skolan. Detta enkla grepp, som kan tolkas på många sätt (som små pojkars dröm eller som den lilla människans uppoffrande slavarbete i imperiets tjänst) nästan raserar utopin.

Neo-urasianismen är kort sagt ett intressant objekt för studier inte enbart på grund av sin växande popularitet men just på grund av sin inre konflikt mellan viljan och oförmågan till ett allvarligt uttryck. Det är en ironisk och pessimistisk utopi, en mindre känd variant av den ryska postmodernismen, som ger den första postsovjjetiska läsningen av 1900-talets europeiska konservativa tradition.

Logo för Rossija -3 (ungdomsunionen)

Bibliografi

Алленов, Сергей (2001) «Русские истоки немецкой ”консервативной революции”»: Артур Меллер Ван ден Брук, *Полис*, 3, с. 123-138.

Алленов, Сергей (2003) ””Консервативная революция” в Германии 1920-х – начала 1930-х годов: проблема интерпретации”, *Полис*, 4, sid. 94-107.

Beliaev-Gintovt, A., “My. Oni ne my,” *Chudozjestvennji zurnal*, nr. 54)

Дугин, Александр (1994) *Консервативная революция*, Москва.

Дугин, Александр (2002) *Основы Евразийства*, Москва.

Дугин, Александр (2004) *Проект ”Евразия”*, Москва.

Дугин, Александр (2005) *Поп-культура и знаки времени*, Sankt Peterburg.

Люкс, Леонид (1996) ”Евразийство и консервативная революция: Соблазн антизападничества в России и Германии”, *Вопросы философии*, nr. 3, s. 57-69.

Люкс, Леонид (2002) *Третий Рим? Третий Рейх? Третий путь? Исторические очерки о России, Германии и Западе*, Москва.

Люкс, Леонид (2003) ”Заметки о ”революционно-традиционалистской” культурной модели ”евразийцев””, *Вопросы философии*, nr. 7, s. 23-34.

Умланд, Андреас (2006) ””Консервативная революция”: имя собственное или родовое понятие?”, *Вопросы философии*, nr. 2.

*

Behler, Ernst (1990) *Irony and the Discourse of Modernity*, University of Washington Press.

Engström, Maria, (forthcoming), “Imper-Art: Neoconservative Discourse in Contemporary Russian Culture“, in Anna

Ljunggren, Nikolai Bogomolov (eds.), *Contemporary Russian Prose*, Stockholm Studies in Russian Literature, vol. 2.

Gentile, Emilio (2001) *Politics as Religion*, Princeton University Press.

Habermas, Jurgen, (1989) *The New Conservatism*, , Cambridge.

Herf, Jeffrey (2002) *Reactionary Modernism: Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich*, Cambridge University Press.

Huntington, S. (1957) “Conservatism as Ideology”, *American Political Science Review*, vol. 51, nr. 2.

Hutcheon, Linda (1994) *Irony’s Edge: The Theory and Politics of Irony*, Routledge.

Kroll, Joe Paul (2004) “Conservative at the Crossroads: “Ironic” vs. “Revolutionary” Conservatism in Thomas Mann’s Reflection of a Non-Political Man”, *Journal of European Studies*, vol. 34, nr. 3, s. 225-246.

Laruelle, Marlène (1999) *L’idéologie eurasiste russe, ou Comment penser l’Empire (Essais historiques)*, Paris

Laruelle, Marlène (2001) ”L’Empire après l’Empire: le neo- Eurasisme russe”, *Cahiers du monde russe*, Paris, EHESS, vol. 42, nr. 1, s. 71-94.

Lepenies, Wolf (2006) *The Seduction of Culture in German History*, Princeton.

Lytard, J.-F. (1979) *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, University of Minnesota Press.

Mohler, Armin (1989) *Die Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*, third ed., Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Parland, Thomas (2005) *The Extreme Nationalist Threat in Russia. The growing influence of Western Rightist ideas*, Routledge Curzon, London and New York.

Prozorov, Sergei (2004) *Russian Conservatism in the Putin Presidency: the Dispersion of a Hegemonic Discourse*,

rDIIS Working Paper 2004/20. (Journal of Political Ideologies, vol. 10, nr.2, juni 2005).

Sedgwick, Mark (2004) *Against the Modern World. Traditionalism and the Secret Intellectual History of the Twentieth Century*, New York, Oxford University Press.

Shlapentokh, Dmitry (ed.) (2006) *Russia Between East and West. Scholarly Debates on Eurasianism*, Brill Academic Publishers.

Travers, Martin (2001) *Critics of Modernity: The Literature of the Conservative Revolution in Germany, 1890-1933*, Peter Lang Publishing.

Woods, Roger (1996) *The Conservative Revolution in the Weimar Republic*, St. Martin's Press.

Woods, Roger (2007) *Germany's New Right as Culture and Politics*, Palgrave Macmillan.

Vem är fången i Kaukasus? Om en novell av Vladimir Makanin

Kerstin Olofsson, fil.dr, Södertörns högskola

Vladimir Makanins novell "Fången i Kaukasus" utkom 1995 då det första Tjetjenienkriget pågick, men den var skriven före kriget. Novellen har tre kända föregångare i den ryska litteraturen när det gäller titeln. Det är 1800-talsverk av de stora klassiska Kaukasienskildrarna Alexander Pusjkin, Michail Lermontov och Leo Tolstoj.

Men själva fångtemat är mycket äldre i den ryska kulturen. Litterärt inleds det i "Igor-kvådet" (*Slovo o polku Igoreve*) från slutet av 1100-talet med dess utrop om att det är bättre att vara död än att vara fånge.

Där tas Novgorodfursten Igor till fånga av det asiatiska stäppfolket polovtserna under ett härtåg. Detta medeltida verk var viktigt för den ryska litterära romantiken. De romantiska författarna med Alexander Pusjkin i spetsen omvandlade dock temat som tidigare i en rad texter huvudsakligen varit baserat på reella händelser.

Det klassiska temat är alltså att ryssar tas till fånga av olika asiatiska folk som de kommer i kontakt med under sin oroliga historia på sitt öppna territorium. Hos de tre nämnda föregångarna till Makanins novell är det också ryssar som tas till fånga av olika kaukasiska folk. Hos Makanin är det däremot en "kaukasier" som blir tillfångatagen av ryssar.

Detta är ett avsteg från den historiska traditionen, men det är inget nytt. Michail Lermontovs viktiga roman *Vår tids hjälte* från 1840 utspelar sig i Kaukasien. Där tas den tjerkesiska flickan Bela till fånga av huvudpersonen, den ryske officeren Petjorin. Från denna roman finns det genklanger i Makanins novell. Det är ingen tillfällighet att hans därpå följande verk är romanen *Underground eller vår tids hjälte* (1998). Författaren griper återigen redan i titeln tillbaka på det förflutna för att skildra samtiden.

Många ryska kritiker har framhållit Makanin som den store samtidskildaren i dagens ryska litteratur. Detta gällde särskilt under 1990-talet. En av kritikerna, Irina Rodnjanskaja, beskriver honom 1997 på följande sätt: "Makanin är mycket rationell i allt som rör 'textens uppbyggnad'. Men den ursprungliga impulsen uppfångar han ur luften, ur den atmosfäriska situationen, som förtäts hos honom till en hallucinatoriskt klar bild, en bild som är kärnan. Resten är resultatet av en nästan matematisk uppfinningsriktighet. Men 'kärnbilden' visar sig för honom av sig själv utan att ha bett om lov. Och i det avseendet är Makanin en klok man – en av de mest irrationella, nästan pythiska

uttolkarna av sin egen tid, ett medium för dess strömmar.

Makanin är allegoriker, om också av modernt och komplicerat slag, utan enkla och precisa överensstämmelser mellan uttryck och innehåll. Han är svårtolkad, det framgår av det nyss anförda kritikercitatet. Somliga av hans verk har givit upphov till många olika, ibland motstridiga tolkningar. Det gäller bland annat ”Fången i Kaukasus”.

* * *

Novellen inleds med en allusion på ytterligare en klassiker, nämligen Dostojevsky: ”Soldaterna visste nog inte att *skönheten skulle komma att rädda världen*, men vad skönhet var för något visste de på det hela taget båda två. Bland bergen kände de skönheten (traktens skönhet) alltför väl – den skrämde.” Och så här avslutas novellen: ”Bergen. Bergen. För vilket år i ordningen oroas hans hjärta av deras storslagenhet, deras stumma högtidlighet – men vad ville egentligen deras skönhet säga honom? Varför anropade den honom?”

I det inledande citatet är två ryska soldater på väg genom de kaukasiska bergen på ett än så länge okänt uppdrag. I spetsen går novellens huvudperson Rubachin, bakom honom skytten Vovka. Det är Rubachins hjärta som oroas av bergens skönhet i novellens avslutning. Han har tjänat ut sin tid men gång på gång blivit kvar i de kaukasiska bergen. Han har inte återvänt till stäppen bortom Don där han hör hemma, ”slättsjälen” (*ravninnaja dusja*) som han kallas i novellen. Denna kontrast mellan slätten som hemma i Ryssland och bergen som borta i Kaukasus finns också bland annat hos Lermontov.

Rubachin har alltså blivit fast i Kaukasus – bergen ”släpper honom inte”. I den meningen är han fånge i Kaukasus. Novellens titel syftar både på Rubachin och på den kaukasier som han tar till fånga på sin väg genom Kaukasus för att utföra sitt och Vovkas uppdrag. Den kaukasiske

fången är en pojke på 16-17 år med långa svarta lockar, liksom Lermontovs kaukasiska fånge Bela. Han liknar Bela också genom att han är mycket vacker. Den skönheten oroar Rubachin minst lika mycket som bergens. Bergens och fångens skönhet samspekar.

Något som väckt protester hos vissa ryska recensenter är att Rubachins intresse för fången är homosexuellt färgat. I en tragisk scen dödar han fången vid ett oförmodat möte med kaukasisk gerilla. Dödsscenen blir samtidigt en samlagsscen – den kaukasiske pojken darrar som en kvinna inför ett samlag, Rubachin kväver pojken med den arm som han omfamnar honom med. Så slutar deras relation som också förutom oklar åtrå har präglats av omtänksamhet och empati från Rubachins sida – mötet med skönheten i pojkens gestalt har väckt nya och okända känslor hos honom.

Resonemang om vem det egentligen är som är fånge förekommer också i klartext. De båda soldaterna kommer först till ett militärt förband lett av överstelöjtnant Gurov, ”allsmäktig” i denna vackra trakt. Ett par lastbilar med soldater har hamnat i ett gerillabakhåll, och soldaterna är utskickade för att skaffa hjälp. Gurov nekar skicka sina soldater. Därför tas fången för att utväxlas mot fri lejd.

Överstelöjtnant Gurov sitter på sin veranda i ”ändlöst samtal” med sin gamle vän, kaukasieren Alibekov. De köpslår om utbyte av vapen mot proviant. Men de gör också filosofiska avstickare, bland annat på fångemat. Gurov uppmanar Alibekov att dämpa sina krav – han är ju ändå fånge:

”Du sitter hos mig.” Alibekov svarar: ”Varför jag hos dig? /.../ Du skämtar, Petrovitj. Vad är jag för fånge. Det är du som är fånge här! – Skrattande pekar han på Rubachin som oförtrutet skjuter skottkärran: – Han är fånge. Du är fånge. Och överhuvudtaget är varenda en av dina soldater fånge!”

* * *

Något som i högsta grad präglade den ryska verkligheten under 1990-talet var den abrupta övergången i och med Rysslands systemskifte och upplösningen av Sovjetunionen. Denna övergång skapade begrepp som den ”gamla” och den ”nya” tiden klart åtskilda och ställde krav på människors omvandling. Övergångssituationen kan sägas vara Makanins huvudtema under 90-talet.

Redan fångtemat i bemärkelsen att sitta fast och inte komma vidare passar in i författarens behandling av denna övergripande 90-talstematik. I novellen finns en rad uttryck för att ha fastnat. Gurov och Alibekov sitter fast i sitt ”ändlösa samtal”. Bergen släpper inte Rubachin, han sitter fast i Kaukasus. För att inte tala om hur den kaukasiske pojken sitter fast i hans dödliga famntag. I dödsögonblicket försöker pojkens ögon kringgå Rubachins för att han ska få syn på de sina, de kaukasiska gerillamännen som just närmar sig. De båda lastbilarna har fastnat i bakhållet vid ett ”trångt ställe”. Ett sådant ”trångt ställe” återkommer i flera av Makanins verk som metafor för övergång mellan sovjetisk och postsovjetisk tid eller mellan olika tider överhuvudtaget; att passera det kan innebära förändring och rentav pånyttfödelse. Lastbilarna kan inte passera, och här går inte att göra någon kringgående rörelse, lika lite som pojken kan undgå Rubachin. På detta sätt är novellen uppbyggd av ett nät av paralleller – så som allegorier fungerar.

De båda soldaterna återvänder till lastbilarna i slutet av novellen, utan fånge och utan att ha lyckats skaffa hjälp, alltså utan att något egentligen har förändrats trots de dramatiska händelser som inträffat. I novellen finns en rad uttryck för oföränderlighet och orörlighet. Vad gäller lastbilarna har de fastnat och står understruket stilla där de stod. De kan ses som en materialisering av Rysslands läge i Kaukasus, Rysslands fångenskap där.

Det finns ett avsnitt i novellen där frågan om förändring och brist på förändring

direkt berörs i ord. Det är en del av samtalet mellan överstelöjtnant Gurov och Alibekov tillsammans med en text som svävar mellan autonomt berättande och *erlebte Rede* präglad av Gurov. Här hävdas att tiderna lika lite som människorna förändras. Samtidigt används uttrycken ”gångna tider” om sovjetperioden och ”den här tiden” om det postsovjetiska nuet – det är den skarpa uppdelning som den abrupta övergången har skapat. Gurov hör hemma i den gamla tiden och saknar den. Men han anpassar sig till den nya – ”livet har av sig självt förändrats i riktning mot all möjlig byteshandel”, det är inte hans ansvar. Under den gamla tiden kunde han skaffa fram det som förbandet behövde.

”[I]bland smorde han rätt person med en vacker pistol med namnet ingraverat (som han sade, den kan komma till nytta: Öst är Öst! Han hade aldrig kunnat tänka sig att dessa lekfulla ord en dag skulle gå i uppfyllelse).”

Gurovs skämtsamma visdomsord om oföränderligheten i att Öst är Öst slår alltså in när tiderna förändras. Man kan förstå att en rysk kritiker har kallat Makanin för paradoxalist.

”Öst är Öst”, skämtade Gurov. I ett annat avsnitt av deras samtal säger Alibekov: ”Europa är ju Europa”. Han har förklarat för Gurov att de kloka gamlingarna i de kaukasiska byarna är emot ett krig med ryssarna, i stället borde de gå tillsammans mot Europa – ”Gamlingarna säger att då får vi genast fred. Och livet blir som det skall vara.” Det här kan man bli lite konfunderad av, men tydligen är innebörden i detta att Ryssland också är ett östligt land som har mer gemensamt med Kaukasien än med ”Europa”. Det stämmer med en räckta olika uttryck för samhörighet som finns i novellen. Här kommer alltså det traditionella temat om Ryssland som både östligt och västligt land in. Samhörighetstemat är inte allena rådande. Man kan påminna sig att Gurovs ”Öst är Öst” just pekar på Öst som den Andre, den man måste vara beväpnad med en pistol mot.

Eller ta dödsscenen där den kaukasiske fången försöker nå fram till sina egna förbi sin mördare. Novellen målar upp en motsägelsefull bild.

Jag har tidigare citerat novellens avslutningsrader: ”Bergen. Bergen. För vilket år i ordningen oroas hans hjärta av deras storslagenhet, deras stumma högtidlighet – men vad ville egentligen deras skönhet säga honom? Varför anropade den honom?” Före detta citat retade sig Rubachin på sin bundenhet till bergen. Han ville utropa för sig själv:

”För vilket år i ordningen! Men i stället sade han: ’För vilket sekel i ordningen! Det var som om han försade sig; orden hoppade fram ur skuggan, och den förvånade soldaten fullföljde denna tysta tanke som blivit liggande i medvetandets djup.”

Bland annat Rubachins namn gör honom på typiskt allegoriskt vis till en representant för det ryska folket, dess hyggliga, jordnära och ansvarsfulla del. Namnet syftar på uttrycket *rubacha-paren*, som flera kritiker har uppmärksammat. Av skytten Vovka kallas han också Rubacha. I novellens sista stycke har han alltså ett minne som är längre än det individuella, ett minne som hoppar fram ”ur skuggan” och som förvånar honom. Novellen har förutom oföränderlighet också handlat om flyktighet och glömska, inte som motsatser utan som företeelser i växelverkan. I en dröm upplöses till exempel minnet av den kaukasiske pojken för Rubachin.

I ett tidigare verk av Makanin på temat flykt från det förflutna finns påståendet att vi människor anstränger oss att glömma det förflutna i hopp om att det förflutna skall glömma oss. Men det förflutna glömmet oss inte. Därför kommer det skämtsamma ”Öst är Öst” ikapp Gurov. Kanske vill novellen säga att ett förnekat förflutet har kommit ikapp Ryssland idag i Kaukasus, och att flykt från det förflutna hindrar förändring. Öppenhet för skönheten och dess förändrande kraft är om jag läst novellen rätt också knuten till minnet.

Recension: Brännpunkter öst. Mänskliga rättigheter i de forna sovjetrepublikerna

Red. Sofia Uggla, Ersatz förlag 2007

Anki Wetterhall, organisatör och konsult i MR-frågor

I denna bok berättar människorättsaktivister från Moldavien, Ryssland, Tadzjikistan, Tjetjenien, Ukraina och Vitryssland om sitt arbete för de mänskliga rättigheterna i respektive land. Syftet med den här antologin är inte att ge en heltäckande redovisning av hur arbetet med mänskliga rättigheter sker utan låta olika människor som arbetar med dessa frågor dela med sig av sina erfarenheter och ge sin syn på hur situationen är i landet. Martin Uggla, som skrivit förordet, påpekar att det ofrånkomligt blir ett både begränsat som subjektivt urval, men förhoppningen är ändå att boken ska visa på bredden av det arbete med mänskliga rättigheter som bedrivs i Centraleuropa och Östeuropa idag.

Många av författarna beskriver den politiska situationen i landet, något som förstås inte är okänt för Sällskapetets medlemmar, men att läsa om olika människoöden och vilka krafter som finns i form av olika organisationer tror jag ändå kan tillföra en hel del så jag rekommenderar att ni läser denna lilla bok.

Skribenterna är hämtade från det kontaktnät som Östgruppen för demokrati och mänskliga rättigheter byggt upp inom denna region. Det är engagerade människor som lägger ned mycket tid på att skapa ett fungerande rättssamhälle där mänskliga rättigheter respekteras. En del arbetar med mer specifika frågor som Stas Naumenko från Ukraina som engagerar sig i HBT-frågor, Tatiana Tofan från Moldavien som främst arbetar mot kvinnovåld vilket är ett

mycket stort problem i Moldavien, Pavel Kutsev från Ukraina, chef för ett drop-in - center i Kiev för narkomaner, samt Gultjehra Mirzojeva, ordförande i den ideella organisationen Modar i Dusjanbe, Tadzjikistan, som arbetar med kvinnors och barns rättigheter främst relaterade till trafficking. Gultjehra ger skrämmande exempel på den omfattande människohandeln som äger rum i ett land där den socioekonomiska situationen är svår och där unga flickor genom att bli bortförda eller bortgifta utsätts för misshandel och våldtäkt.

Madina Magomadova beskriver i artikeln "Ovissheten är en utdragen tortyr" situationen i Tjetjenien, vilken Östbulletinens läsare kunde läsa mer om i nummer 4/2007 av Bulletinen.

Valentin Gefter som är chef på Institutet för mänskliga rättigheter och styrelseledamot i människorättsorganisationen Memorial i Moskva gör en intressant analys av de ryska myndigheternas agerande i det inledande skedet av Tjetjenienkonflikten och hur en separatiströrelse kunde få utvecklas i "fred".

Ales Bjaljatski är ordförande i Vitrysslands främsta MR-organisation Vjasna. Han berättar hur han som litteraturvetare i mitten av 80-talet insåg vilken rikedom av vitrysk litteratur som aldrig kom folket tillgodo på grund av censuren samt hur stor del av den vitryska intelligentian som uttraderats under Stalins välde. Bjaljatski fick då större förståelse för den rädsla och tystnad som fanns hos den äldre generationen som hade minnen kvar av de "svarta majorna" som förde bort folkets fiende. Bjaljatski beskriver vidare hur detta var bakgrunden till den manifestation som han var med att organisera i Minsk 1987 tillägnad offren för Stalins förtryck. De var alla oroliga och rädda för hur myndigheterna skulle reagera inför denna manifestation. Döm om deras förvåning när inget alls hände. Myndigheterna blev tydligen tagna på sängen och visste inte vad de skulle göra. I och med perestrojkan

började allt fler ungdomar hoppas på demokrati och mänskliga rättigheter och en ny manifestation planerades 1988. Flera tusen anslöt sig, men denna gång svarade myndigheterna med tårgas och våld och dussintals människor greps, bland andra Bjaljatski själv. Myndigheternas våld gav upphov till en bred demokratirörelse i Vitryssland och i slutet av 80-talet grundades den första människorättsorganisationen där, Martyrolog, som hade till syfte att hjälpa offren för Stalinregimens förtryck. Bjaljatski berättar om de människor han då träffade som överlevt 10-15 år i Gulags fångläger. Han insåg mer och mer hur mycket de sovjetiska myndigheterna förtigit.

Efter Vitryssland självständighet 1991 började olika politiska förändringar långsamt komma till stånd med flerpartisystem, oberoende massmedier och möjlighet för ideella organisationer att få arbeta fritt. Men i och med Lukasjenkas inträde på scenen 1994 var det slut på dessa försiktiga framsteg mot ett friare samhälle. Den demokratirörelse som sakta hade börjat byggas upp krossades effektivt av myndigheterna. Hundratals människor greps och fördes bort utan att de anhöriga fick någon information. En grupp frivilliga började då göra efterforskningar om dessa personer för att kunna hjälpa deras familjer. Organisationen Vjasna bildades. Det blev ett mödosamt arbete för organisationen – de hade aldrig trott att regimen skulle sitta kvar så länge. Vjasna kunde trots allt fortsätta sitt arbete men 2003 stängdes Vjasna av myndigheterna. Drygt 300 frivilligorganisationer fick sin registrering upphävd inom ramen för en statlig uppreisningskampanj riktad mot det civila samhället.

I början av 2006 blev det till och med kriminellt att verka inom en icke registrerad organisation. Men, som Bjaljatski säger, "det är omöjligt att stoppa vår verksamhet, för själva kärnan i människorättsarbetet ligger just i det faktum att det kan utövas av alla som

finner det nödvändigt, överallt och under alla förhållanden, till och med i fängelse". Bjaljatski tillhör den första generation som protesterat och det gäller att inte gett upp. Nu finns det många yngre som vill ha ett annat samhälle och som kan fortsätta arbetet med att så sakteliga försöka införa förändringar såsom ett demokratiskt valsystem, tankefrihet, yttrande- och tryckfrihet, ett oberoende domstolsväsende och en allmän respekt för de mänskliga rättigheterna. Efter parlamentsvalen 2006 genomfördes omfattande demonstrationer i Minsk och över 500 personer fängslades. Trots att regimen inte kommer att gå med på några förändringar så länge Lukasjenko sitter vid makten ser Bjaljatski optimistiskt på framtiden. Även om människor i allmänhet inte protesterar står hans hopp till de vitryska ungdomarna. De har på olika sätt blivit mer medvetna om vad mänskliga rättigheter innebär och hur det fungerar i olika länder i Europa.

Zjanna Litvina som är ordförande i det oberoende journalistförbundet i Vitryssland vittnar vidare om svårigheterna för journalister att verka i landet men poängterar också hon att det inte går att helt stoppa rörelser som redan satts igång. Tillgång till internet finns, även om makthavarna vill införa kontroll över nätet och Internetcaféer; de måste registrera vilka domänadresser användarna använder. Trots detta fortsätter den oberoende pressen föra fram krav på mänskliga rättigheter och demokrati. Det har vuxit fram ett system med alternativa oregistrerade publikationer. Upplagorna är små men läsekretsen trogen. Det finns nya oberoende radiostationer. Myndigheterna kan stänga oberoende tidningar men de kan inte utplåna ordet.

Även Zjanna ser optimistiskt på framtiden:

"Jag har en föraning om att den tid närmar sig då efterfrågan på objektiv information blir ofantligt stor i Vitryssland. Det blir vår journalistkårs stora revansch. Vi måste vara redo för detta, vi är förpliktigade att bevara både

vårt rykte som professionella och förtroendet för yrket som sådant."

Från Ukraina tar Jurij Tjumak till orda i artikeln "Ukrainas snattrande gäss" där han går igenom den politiska utvecklingen vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. Tjumak är vice redaktör på tidningen Mänskliga rättigheter, som tillhör Charkivs människorättsgrupp, en av Ukrainas främsta människorättsorganisationer, grundad redan 1988. Ukraina hade redan under sovjettiden som en autonom delrepublik vissa fastställda rättigheter men under den kommunistiska enpartistyrningen straffades försvararna av dessa rättigheter hårt. I samband med perestrojkan och Ukrainas självständighet började en bred rörelse för reformer att växa fram i landet och nya MR-organisationer uppstod såsom den ukrainska sektionen av Society for Human Rights, Charkivs människorättsrupp samt Amnesty International. Under president Kutjmas tid 1994-2004 var det vanligt med korruption, förtryck av opposition, inskränkningar i yttrandefriheten osv. Kritiska media utsattes för trakasserier och journalister förföljdes.

Efter den orangea revolutionen 2004 var hoppet om förändringar högt. Positiva åtgärder genomfördes också under åren 2005 och början av 2006 såsom ökad yttrandefrihet, demokratiskt genomförda val, förbättrat rättsväsende m.m. Men tyvärr har en viss försämring skett de sista åren under den s.k. antikriskoalitionen som bestod av Regionpartiet och dess stödpartier med Janukovyjtj i spetsen. Journalister har misshandlats, invandrare förföljs, skattemyndigheter och rättsväsendet tillämpar metoder för att förtrycka oppositionella. I början av 2007 blev tillsättandet av parlamentets MR-ombudman en het fråga. Charkivgruppens ordförande Jevhen Zacharov hade ett mycket starkt stöd bland frivilligorganisationer, akademiker, journalister med flera. Men de styrande

utsåg istället Regionpartiets företrädare
Nina Karpatjova.

Efter president Jusjtjenkos misslyckade försök att i april 2007 upplösa parlamentet rådde kaos i landet. Många efterfrågade en stark ledare som det enda sättet att få ordning. Dock, avslutar Tjumak sin artikel, hoppas han att de demokratiska krafter som finns i landet inte ska kunna tillintetgöras.

”Vi som arbetar för mänskliga rättigheter i Ukraina kommer att fortsätta att höja våra röster när dessa rättigheter hotas, liksom de gäss som i den forntidens romerska sagan räddade Capitolium med sitt snatter. Vår huvuduppgift är att utöka frihetssfären och minska den ogrundade inblandningen från statens sida.”

SITE STOCKHOLM INSTITUTE OF
TRANSITION ECONOMICS

www.hhs.se/site

Stockholm Institute of Transition Economics (SITE) eller på svenska Stiftelsen Östekonomiska Institutet vid Handelshögskolan i Stockholm har sedan det grundades 1989 varit ett ledande forskningscenter kring den ekonomiska omvandlingen i Central- och Östeuropa med speciell fokus på Ryssland och andra länder från f.d. Sovjetunionen. I dag sker forskning och policyanalys med en bred ansats på ekonomisk-politiska frågor som är relevanta för många tillväxt- och utvecklingsländer både inom och utanför östregionen.

SITE anordnar regelbundet seminarier och konferenser med akademiker och beslutsfattare från den offentliga och privata sektorn. För att hålla dig uppdaterad om våra aktiviteter kan du anmäla dig till vår utskickslista genom att skicka ett e-mail till Gun Malmquist på gun.malmquist@hhs.se eller gå in på vår hemsida www.hhs.se/site (PS. håll ögonen öppna, snart lanserar vi vår nya hemsida med bättre tillgång till vår forskning och policyanalys).

Bästa östhälsningar

Torbjörn Becker, VD för SITE och suppleant i Sällskapets styrelse

Östbulletinen, nr. 1, 2008, årgång 12.

ISSN 1654-8698

Utgivare:

Sällskapet för studier av Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien

Tryckt i Stockholm 2008

Redaktör och ansvarig utgivare: Ingmar Oldberg

Bulletinen utkommer med ca. 4 nummer per år och kan rekvireras från

Ingmar Oldberg

ingold@foi.se tel. 08-6696221, Postadress: Krukmakargatan 46,

11726 Stockholm

Tidigare nummer av Bulletinen finns tillgängliga på Sällskapets hemsida

<http://www.sallskapet.org>